

مطالعه پوشاک سنتی قوم کرد و استفاده از مشخصه‌های آن در طراحی لباس‌های ایرانی - اسلامی

- رها پورباقی^{۱*}، انسیه حاجب^۱، پدram پیوندی^۲
۱- دانشجوی کارشناسی ارشد تکنولوژی نساجی، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، عضو هیئت تحریریه مجله نساجی موفق، تهران
۲- عضو هیئت علمی دانشگاه یزد
*rh_poorbaghi@yahoo.com

چکیده

پوشش یکی از شئون انسانی است و به خصوصیات متفاوت فردی و اجتماعی انسان مربوط می‌شود در واقع می‌توان گفت که لباس پرچم وجود آدمی است که از اعتقادات و فرهنگ و آداب و رسوم وی سخن می‌گوید. تأثیری که لباس در زندگی انسان‌ها و تمدن‌های گذشته داشته و همچنین تأثیری که انسان از پوشیدن لباس می‌پذیرد بیانگر اهمیت لباس بین اقوام و ملل گوناگون است و به نوعی پوشش هر قوم و ملت، نشان‌دهنده فرهنگ آن ملت است. لباس مانند زبان هویت قومی، اجتماعی و جغرافیایی و وابستگی‌های صنفی، سیاسی، مذهبی و شأن و منزلت اجتماعی و اقتصادی مردم را مشخص می‌کند. برای اینکه عملکرد اجتماعی و فرهنگی پوشاک در هویت‌بخشی به اعضای جامعه را دریابیم، لازم است تن‌پوش‌های مردم را هم‌چون مجموعه‌ای از علایم زبانی مادی بررسی و تحلیل کنیم. مثلاً همان اندازه که زبان، مردم گروه‌های قومی کرد، لر، بلوچ و ترکمن و فارس را از یکدیگر جدا و متمایز می‌کند، پوشاک بومی و سنتی هر یک از این اقوام نیز آن‌ها را از هم متمایز می‌سازد. بنابراین هم‌چنانکه می‌توان با تغییر زبان یک قوم هویت قومی یا فرهنگی مردم آن قوم را تغییر داد و از میان برد، از راه تغییر لباس اقوام نیز می‌توان از آن‌ها هویت‌زدایی کرد و شاخصه‌ی قومی-فرهنگی آن‌ها را از میانه زدود. بنابراین بررسی پوشاک اقوام مختلف کشور و ایجاد مدهای ایرانی-اسلامی با بهره‌گیری از طرح‌های ناب ایرانی به منظور حفظ هویت ملی و شاخصه‌های قومی-فرهنگی آن، ضروری به نظر می‌رسد. به همین منظور در این پژوهش به مطالعه پوشاک قوم کرد پرداخته شد و در ادامه دو طرح لباس با استفاده از مشخصه‌های پوشاک این قوم طراحی شد.

واژه‌های کلیدی: طراحی لباس، قوم کرد، پوشاک سنتی

۱- مقدمه

کشور ما ایران از لحاظ دستاوردهای مادی و معنوی بسیار غنی است. این دستاوردها که همان فرهنگ و تمدن یک جامعه هستند از جایگاه بسیار مهمی در بین پژوهشگران برخوردارند. لباس مانند زبان هویت قومی، اجتماعی و جغرافیایی و وابستگی‌های صنفی، سیاسی، مذهبی و شأن و منزلت اجتماعی و اقتصادی مردم را مشخص می‌کند. بنابراین یکی از راه‌های شناخت فرهنگ و تمدن یک جامعه، مطالعه پوشاک اقوام مختلف آن جامعه است، چرا که با شناخت پوشاک یک قوم می‌توان شیوه زندگی، شرایط اقلیمی، اعتقادات و آداب و رسوم، گرایش‌های مذهبی و سیاسی و شرایط اقتصادی یک جامعه را شناخت و نیز از طرفی می‌توان با ذوق

هنری مردم آن ناحیه آشنا شد. لباس اقوام مختلف در ایران نیز بر اساس شرایط جغرافیایی، آداب و رسوم و ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی هر قوم شکل گرفته است [۲،۱].

پیشینه لباس‌های کردی به دوره مادها و ایران باستان باز می‌گردد. بر کتیبه‌ها و سنگ نوشته‌های به یادگار مانده از قرن‌های گذشته تصاویر زیادی از زنان و مردان مناطق مختلف ایران با پوشش‌های سنتی اهالی کردنشین حک شده است. در این کنده‌کاری‌ها، تصاویر زنان و مردان با پوشش کامل و شبیه به لباس‌هایی که اهالی کرمانشاه و سایر مناطق کردنشین بر تن می‌کنند، قابل مشاهده است. جای خشنودی است که مردمان کرد علاقه زیادی به حفظ پوشش‌های محلی دارند به همین علت با وجود تغییرات متعددی که از قرون گذشته در فرهنگ‌ها به وجود آمده است، پوشیدن لباس‌های محلی کرمانشاه تقریباً مانند گذشته رونق دارد و تغییر چشمگیری در آن حاصل نشده است [۳].

به طور کلی در لباس‌های محلی کرمانشاهی کمتر از پارچه‌هایی با رنگ تیره استفاده می‌شود. به طوری که حتی در مراسم عزاداری، پوشش‌های مشکی رنگ مرسوم نیست و عزاداران با همان لباس‌های محلی در مراسم حاضر می‌شوند. در عروسی‌ها هم لباس‌های زیبای محلی با رنگ‌های متنوع و شاد پوشیده می‌شود. لباس عروس نیز در طرح‌های مختلف و در رنگ‌های سفید و صورتی دوخته می‌شود [۳].

۲- پوشاک مردم کرد کرمانشاه

۲-۱- پوشاک زنان کرد کرمانشاه

لباس زنان کرمانشاه شامل نه قسمت اصلی است که در ادامه به معرفی آن‌ها پرداخته شده است، اجزای اصلی این لباس در شکل ۱ مشاهده می‌شود.

شکل ۱- اجزای اصلی پوشاک زنان کرمانشاهی [۵]

۱-۱-۲ سربند

سربند زنان گرد این استان، پر پشت است و از چندین دستمال بزرگ کلاغی ریشه دار تشکیل شده است. این دستمالها را معمولاً بر دوره کلاهکی که گاه شبیه عرق چین است می پیچند پس از این که موی سر را شانه زدند و به دو بر صورت رها کردند و سربند اول را بستند، کلاغی های دیگر را بر رو، و اطراف آن به صورت رها تر می پیچند و دنباله ای نیز از آن بر پشت سر می آویزند. در این سربند، آخرین و رویی ترین دستمال کلاغی را چنان ترتیب می دهند که ریشه های آن به وضع مطلوبی در جلو و پیرامون سر، جلوه گری کند [۴]. گاه نیز بانوان ساکن مناطق کرمانشاهان و کردستان، به ویژه دختران و نوجوانان، به جای سربند، از کلاهک یا عرقچین منجوق دوزی شده ای استفاده می کنند که پوشش مناسبی برای دوختن زر و زیور و یا سکه آرائی است (شکل ۲) [۴].

شکل ۲- سربند زنان کرد کرمانشاه.

۲-۱-۲ زیرپوش

زیرپیراهن زنان کرد این منطقه، ساده و بلند است و تا پشت پا می رسد. جنس آن را اغلب از چلوار انتخاب می کنند. آستین دارای برشی ساده است و مچ آن با دکمه بسته می شود. یقه گرد زیرپوش نیز با دکمه جمع می شود [۴].

۳-۱-۲ پیراهن

پیراهن زنان کرد این استان، بلند و گشاد است. معمولاً آن را از پارچه های گلدار تهیه می کنند. یقه پیراهن، از جلو تا زیر سینه باز و شکل آن سه گوش است. آستین، راسته و ساده می باشد و فاقد سر آستین است. چنانچه سر آستین به آن بدهند با دکمه بسته می شود. بعضی از زن ها پیراهن خود را از مخمل های رنگارنگ انتخاب می کنند [۴].

۴-۱-۲ جلیقه (کلنجه)

یکی از پوشاک زیبای بومی و مورد علاقه زنان کرد کرمانشاهان جلیقه است، زیرا علاوه بر رنگ، برش و وضع تزئین خاص خود، به زنان امکان استفاده از زیورهای گوناگون را می دهد. این لباس بی آستین، همیشه از مخمل های الوان تهیه می شود. و دارای آستر و گاه لفاف است. یقه آن سه گوش و گاه دارای برگردان است. بر کناره های آن (از بالای بقیه تا به گوشه ها و پهلوها) به پهنای حدود سه انگشت، براق دوزی و نوار دوزی می شود. زنان کرد بر روی این تزئینات سکه ها و زیورهای زیادی نصب می کنند [۴].

شکل ۳- لباس زن کرمانشاهی [۶].

۲-۱-۵ نیم تنه (یل)

یل بانوان کرد این منطقه از لحاظ شکل اساسی، تفاوتی با یل‌های زنان دیگر ندارد. آستین یل بانوان کرد عموماً بدون سنبوسه^۱ و فقط بر دم آستین، چاکه کوتاه دارد و به‌عنوان تزیین، برخی قسمت‌های آن را چرخ‌دوزی می‌کنند. کناره‌های یل در حالت پوشیده همیشه از هم باز است، پارچه یل را از جنس مرغوب مخمل یا زری انتخاب می‌کنند [۴].

۲-۱-۶ قبا

قبا مانند پیراهن تمام‌قد و بلند است و تا پشت پا می‌رسد. رویه‌اش اغلب از مخمل‌های الوان تهیه می‌شود و دارای آستری از جنس پارچه‌های گلداری است. قباهایی که در فصل زمستان استفاده می‌شوند بیشتر مشکی رنگ هستند [۳،۴]. قسمت جلوی دامن از پایین تا زیر سینه، از هم باز است و نزدیک پهلوها می‌ایستد، ولی در روی سینه، لبه‌های آن به هم می‌رسد. طبق معمول، بر لبه‌های قبا در روی سینه، سکه‌ها و زیورهایی می‌آویزند [۴].

۲-۱-۷ روپوش

روپوش، چادری است از پارچه ابریشمی مشکی، به درازای دو متر و پهنای کمتر که معمولاً آن را از درازا بر پشت می‌افکنند و در گوشه بالایی، آن را به جلو آورده در پیش روی سینه گره می‌زنند [۴].

۱- زایده مثلثی شکل که به قسمت پایین آستین دوخته می‌شود.

۲-۱-۸ شلوار

شلوار دارای دو ساقه و یک میان ساق پهن چهارگوش است. کمر آن لیفه‌ای است و دمپای ساق‌ها نیز لیفه‌ای می‌باشد و به وسیله بندی در حدود مچ پا جمع می‌شود. از لیفه کمر به پایین، به پهنای بیست سانتی‌متر پارچه‌ای به شلوار دوخته می‌شود که آن را سفید انتخاب می‌کنند و ساق‌ها و میان ساق از پارچه‌های ساتن و گاه گلدار تهیه می‌شود. جافی شلواری مانند شلوار مردان است، این شلوار را زنان کرد بویژه زنان روستایی هنگام کار می‌پوشند [۴].

۲-۱-۹ پاپوش

امروز بانوان کرد به کفش‌های شهری گرایش پیدا کرده‌اند ولی پاپوش معمول و بومی زنان کرمانشاهان همان کفش دست‌باف رنگین است که به گیوه کرمانشاهی مشهور است (شکل ۴) [۴].

شکل ۴- نمونه‌هایی از پاپوش‌های کرمانشاهی [۷]

۲-۲-۲ زینت آلات زنان

زینت آلات خانم‌ها در دوره قاجاریه و اوایل دوره پهلوی معمولاً عبارت بود از: گوشواره، سینه ریز، گلوبند، دستبند، سرکیس، کرمک و یا حلیله طلا که به مچ پا می‌بستند [۴].

۲-۳-۲ پوشاک مردان

پوشاک مردان کرد، در مناطق کردنشین کرمانشاهان، کردستان و آذربایجان همگی یکسان است. پوشاک مردان کرد مناطق مذکور از یازده تکه به شرح زیر تشکیل شده است. اجزای اصلی این لباس در شکل ۵ مشاهده می‌شود:

۲-۳-۱ عرق چین

عرق چین را بانوان کرد از نخ یا ابریشم می‌بافند. گاه نقوشی زیبا در آن به کار می‌برند. برخی از مردان از عرق چین و بعضی از کلاه مخروطی شکل استفاده می‌کنند. کلاه مخروطی شکل را از پارچه می‌دوزند و به آن آستر می‌دهند و میان رویه و آستر را لفاف کلفت می‌گذارند و این سه را با هم چرخ‌دوزی می‌کنند. بالای آن منگوله‌ای از یک دسته نخ ابریشمی الوان کار می‌گذارند [۴].

۲-۳-۲ سریند

مردان کرد، بر دوره عرق چین یا کلاه مخروطی خود، دستمال‌های متعددی از جنس ابریشم مشهور به کلاغی می‌پيچند. از سریندهای به رنگ روشن و گلدار نیز بسیار استفاده می‌کنند. همه سریندها ریشه دارند. گاه آن را رها تر به سر می‌بندند. هنگامی که بخواهند از چند دستمال با سریند برای پیچیدن دور سر استفاده کنند، معمولاً دنباله هر یک از آنها را به دیگری گره می‌زنند و آنچنان ترتیب می‌دهند که ریشه‌ها در پیرامون سر و صورت آویخته شود [۴].

۲-۳-۳ پیراهن

پیراهن‌های مردان سننوسه دارد، مگر برخی مواقع که به جای سننوسه، دستمالی به دور آستین می‌بندند. یقه آنها گرد است و جادکمه را گاه در پهلوئی گردن و گاه نیز در جلوی آن تعبیه می‌کنند. قد پیراهن، معمولی است. سننوسه‌های آستین، در پیراهن مردان نیز به دو شکل تهپیه و دوخته می‌شود: نوعی سننوسه‌اش مانند پیراهن بانوان کردستان است که از وسط قد آستین شروع می‌شود. نوع دیگر، سننوسه‌اش بلافاصله از زیر بغل آستین آغاز می‌گردد، در اولی، قد سننوسه بلندتر از پیراهن است. در دومی کوتاه می‌باشد و هم قد پیراهن است. کرواسی فقیانه، نوعی پیراهن است که داری آستین‌های بلند بوده و آستین‌ها به فقیانه معروف می‌باشد [۴].

شکل ۵- پوشاک مردان کرد کرمانشاه [۵]

۲-۳-۴ کت

مردان کرد دارای سه نوع کت می‌باشند: نوعی از آن مانند پیراهن رویی افسران، دو جیب در جلوی سینه و دو جیب در پهلوها دارد. یقه کت، نیز چون یقه پیراهن افسری بر دور گردن استوار است، و دو بر کت تا پای یقه بر روی هم می‌آید و از بالا تا وسط کمر، با دو ردیف دکمه به صورت عمودی بسته می‌شود. دو پهلوئی دامن کت تا حدود کمر چاک دارد. آستین معمولی است و دم آن نیز چاک دارد. قد کت، از کت‌های معمولی اندکی بلندتر است [۴].

نوع دیگر، کتی است با مشخصات کت اول، ولی یقه این کت، در پایین یقه اصلی، برگردانی اضافی دارد. نوع سوم، کتی است پنبه‌دوزی شده، با شکل یقه‌ای همانند کت‌های قبلی. قد این کت، آستین و شکل عمومی آن، چون کت‌های دیگر است، با این تفاوت که هر بر آن از جلوی یقه، اربب به‌سوی پهلوها تا پایین متمایل است، و بر روی دیگری قرار می‌گیرد [۴].

۲-۳-۵ پستک

پوشاکی همانند جلیقه است که از تکه پارچه‌های ضخیم و نمد تهیه می‌شود. مجموع تکه‌های آن ده تا است. شش تای آنها به عرض حدود هفت سانتی‌متر و طول بیست و پنج سانتی‌متر است. هر سه تکه از آنها در یک پهلو پستک قرار می‌گیرند، و چهار تای دیگر به عرض حدود چهارده سانتی‌متر و طول پنجاه سانتی‌متر است که دو به دو، در جلو و پشت سینه قرار می‌گیرند [۴].

۲-۳-۶ جافی

شلواری است که به سبب راحتی امروزه در اکثر نقاط ایران رایج شده است، این نوع شلوار از مچ پا تنگ و به طرف بالا فراخ تر و با بندی در کمر بسته می‌شود. شلوار مردان کرد، فرقی با شلوار زنان کرد ندارد، جز اینکه مردان، جنس پارچه را ضخیم انتخاب می‌کنند و زنان از پارچه‌های لطیف و گلدار استفاده می‌کنند. همچنین میان ساق شلوار مردان گاهی از پائین ساق‌های شلوار شروع می‌شود و ضمناً پهن‌تر است [۴].

۲-۳-۷ جوراب

جوراب مردان کرد از پشم‌های الوان بافته می‌شود [۴].

۲-۳-۸ پاپوش

کفش مردان کرد از چرم خام بی‌رنگ یا رنگی تهیه می‌شود. اعیان و اشراف و سواره ایل از گیوه ملکی و زیره گامیشی و در تابستان در صورت دسترسی از کلاش اورامی به عنوان پاپوش استفاده می‌کنند. کلاش نوعی گیوه است که در مناطق کوهستانی، ارتفاعات و نواحی سنگلاخی مانع از آسیب دیدن پا شده و دوام آن طولانی مدت است. زیره کفش را از چرم گاو تهیه می‌کنند. هر کلاش طول عمری بیش از ۱۰ سال دارد [۳ و ۴].

۲-۳-۹ شال کمر

شال کمر مردان، چون شال کمر بانوانشان است. پهنای شال کمر، در صورت دولا بودن حدود سی سانتی‌متر است و در صورت یک عرض و یک لا بودن، حدود شصت سانتی‌متر می‌باشد، ولی طول شال کمر مردان از ۹ متر به حدود ۱۸ تا ۲۰ متر نیز می‌رسد. مردان کرد، شال کمر خود را از پارچه‌های نرم و محکم و با طرح گلدار انتخاب می‌کنند و آن را به دو صورت ساده یا زنجیری (چپ و راست) به کمر می‌بندند [۴].

۲-۳-۱۰ شلوار تابستانی

شکل عمومی شلوار تابستانی چنین است: بخش مجاور دو ساق شلوار که میان دو پا قرار دارند، یک تکه بوده از یک سر دمپا به بالا رفته، پس از گرفتن طول کافی و مناسب، به سوی دیگر ساق پا سرازیر می‌شود. ساق‌های بیرونی شلوار، از دو جانب بر این ساق داخلی دوخته

می‌شود، و در بالا (کمرگاه) به آن لیفه می‌دهند. دمپای شلوار را با نخ رنگی یکدست، به پهنای سه انگشت، برای تزئین، چرخ‌دوزی می‌کنند.

۲-۳-۱۱ کت تابستانی

کت شکلی ساده دارد. بره‌های آن راست به پایین بُرش گرفته است. بر روی لبه‌های کت، از حدود کمر به بالا تا حوالی پشت گردن چرخ‌دوزی می‌شود. دوپهلوی، پشت و دم آستین کت را چاک می‌دهند [۴].

شکل ۶- پوشاک مردان کرد [۸].

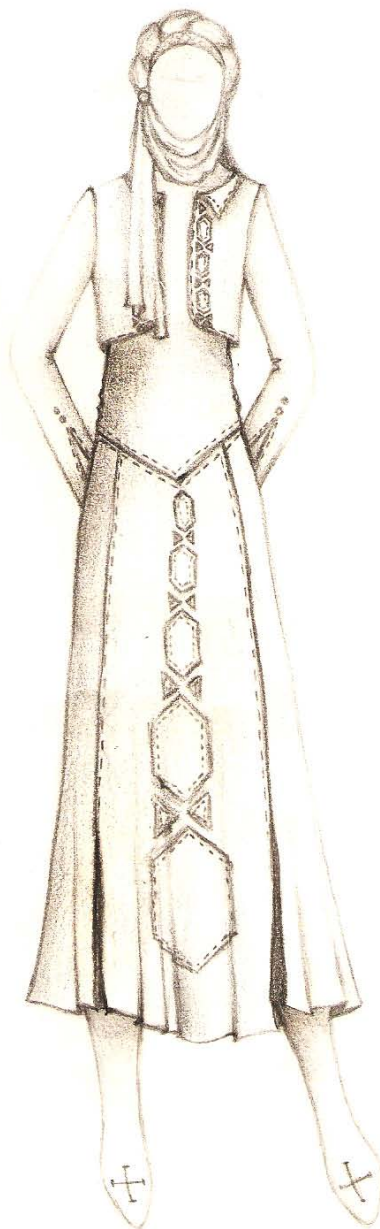

۳- دو طرح برگرفته از پوشاک کرد کرمانشاه

شکل ۷ و شکل ۸ طرح‌هایی ترسیمی برگرفته از پوشاک قوم کرد است.

دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد

سومین کنفرانس
مهندسی نساجی و پوشاک
اردیبهشت ۱۳۹۰

شکل ۷- طرحی ترسیمی برگرفته از پوشاک قوم کرد؛ در طراحی سربند، جلیقه، چاک دامن، برش مثلثی پای دامن و تکه‌دوزی لوزی شکل آستین از لباس بانوان کرد ایده گرفته شده است همچنین برش روی کمر و تکه‌دوزی‌های دامن یادآور شال کمر کردی است [ترسیمی].

شکل ۸- طرحی ترسیمی برگرفته از پوشاک قوم کرد؛ در این طرح نواردوزی‌های پیراهن و طرح آستین برگرفته از لباس مردان کرد [ترسیمی].

مراجع

1. www.refah.ir/articles/201

۲. یارشاطر، احسان؛ پوشاک در ایران زمین (مصور)، سری مقالات دانشنامه ایرانیکا، مؤسسه انتشارات امیرکبیر تهران، ۱۳۸۲.

3. www.magiran.com.

4. www.irna.ir

5. zanaroozweb.blogfa.com

6. <http://safarirani.blogfa.com>

7. www.econews.ir

8. www.cloob.com

دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد

سومین کنفرانس
مهندسی نساجی و پوشاک
یزد

Studing the Conventional Clothing of Kord Tribe and Applying the Characteristic in Designing Irainian-Islamic Cloths

Raha POURBAGHI¹; Ensieh HAJEB²; Pedram PEIVANDI³

¹Textile Engineering , Amirkabir Industrial University, Tehran, Iran, rh_poorbaghi@yahoo.com

²Textile Engineering , Amirkabir IndustrialUniversity, Tehran, Iran, ens_hajeb@yahoo.com

³Textile Engineering , Yazd University, Yazd, Iran, p_peivandi@aut.ac.ir

Abstract

Clothing can relate with people's society by a group of material signs and cultural discipline. Decoding the secret of these signs and getting the meaning and concept of signs's language in very social groups and society is required to undrestand the people's social and culture behavior of this group and society and recognizing the realised beliefs about clothes as well. This value has the main role in maintaining the social and cultural of people's identity and continuity the Generations's vita. Clothing like languages distinguish the tribe's social and Geographical identity for knowing the culture and social effect of clothes on identifying society's members and groups, it is needed to analysis a group of sign's language. Clothes are the same as languages which can separate various tribe such as Lor, Kord, Baloch, Torkamam and Fars, conventional clothes differentiate people's culture. Therefore, By changing the tribe's clothes it may destroy cultural index. Therefore it is essential to investigate different tribe's clothes and creating Iranian-Islamic fashion by using Irainain design so this paper is studing about clothes of Kord tribe and presenting two designed clothes according the characteristic of this tribe's clothes.

Key words: *conventional clothing, Kord tribe, clothing design*